МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ

Кваліфікаційна робота
бакалавра

СОЦІАЛЬНІ ОПОРИ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ УКРАЇНСЬКИМИ МІГРАНТАМИ

Виконала: студентка, IV курсу,
групи 6.0541-с-з
спеціальності С5 «Соціологія»
освітньої програми «Соціологія»
С.І. Горбатенко

Керівник: доцент кафедри соціології,
к.соц.н.,
О.В. Бондаренко

Рецензент: доцент, доцент кафедри
соціології, к.соц.н.,
Я.С. Пилипенко

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Соціології та управління
Кафедра Соціології
Рівень вищої освіти Бакалавр
Спеціальність С5 «Соціологія»
Освітня програма «Соціологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
В.О. Скворець _____
23 грудня 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Горбатенко Сюзанні Іванівні

1. Тема роботи (проекту) Соціальні опори подолання труднощів українськими мігрантами
Керівник роботи Бондаренко О.В., к.соц.н.
Затверджені наказом ЗНУ від 19 грудня 2024 року № 1993-с
2. Строк подання студентом роботи 15 травня 2025 р.
3. Вихідні дані до роботи 1. Кравцов С.О. Теоретичне бачення соціальної адаптації: стан, погляди, підходи. *Український соціум*. 2008. №3 (26). С.83-96.; 2. Литвинчук О.В., Юрківський О.Й. Міграційні процеси в Україні: загрози в умовах російсько-української війни. *Економіка управління та адміністрування.* 2023. №.2 (104) С.71-78.; 3. Лібанова Е.М. «Воєнна міграція» з України: проблеми та перспективи розвитку. *Український географічний журнал.* 2024. №4(128). С.3-11; 4. Посмітна В.В. Поняття та види мігрантів за національним законодавством України *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №2. С.661-664.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
1. Уточнити зміст і сутність ключових понять: «соціальна опора», «мігранти», «адаптація»; 2. Дослідити стан наукової розробленості проблеми дослідження соціальних опор подолання труднощів українськими мігрантами; 3. Визначити методологічні підходи до дослідження соціальних опор подолання труднощів мігрантами; 4. Розглянути особливості міграції українців відповідно до сучасних викликів; 5. Визначити специфіку труднощів з якими стикаються українські мігранти; 6. Визначити сутність та зміст соціальних опор подолання труднощів; 7. Обґрунтувати методи емпіричного дослідження соціальних опор подолання труднощів українськими мігрантами; 8. Провести аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження; 9. Надати рекомендації щодо посилення соціальних опор для українських мігрантів

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

_____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Бондаренко О.В., доцент кафедри соціології	25.12.25	25.12.25
Розділ 2	Бондаренко О.В., доцент кафедри соціології	04.02.25	04.02.25
Розділ 3	Бондаренко О.В., доцент кафедри соціології	04.04.25	04.04.25

7. Дата видачі завдання 23 грудня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та формулювання теми роботи	Грудень 2024	*виконано*
2.	Опрацювання наукових джерел	Грудень 2024	*виконано*
3.	Робота над вступом	Січень 2025	*виконано*
4.	Робота над першим розділом	Січень 2025	*виконано*
5.	Робота над другим розділом	Лютий 2025	*виконано*
6.	Проведення соціологічного дослідження	Березень 2025	*виконано*
7.	Робота над третім розділом	Квітень 2025	*виконано*
8.	Робота над висновками	Травень 2025	*виконано*

Студентка _____ С.І. Горбатенко

Керівник роботи (проекту) _____ О.В. Бондаренко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Т.О. Ратушна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 47 сторінок, 31 позиції у списку літератури, 2 додатків

СОЦІАЛЬНІ ОПОРИ, МІГРАНТИ, СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ, АДАПТАЦІЯ

Мета дослідження: дослідити основні ефективні види соціальних опор під час подолання труднощів серед українських мігрантів.

Об'єкт дослідження: українські мігранти які з тих чи інших причин виїхали та наразі проживають закордоном

Предмет дослідження: соціальні опори подолання труднощів серед українських мігрантів сьогодення.

Методи дослідження: міждисциплінарний, структурно-функціональний, інституційний підходи, експертне опитування (онлайн), вторинний аналіз даних.

Гіпотези дослідження: 1. Соціальні опори позитивно впливають на здатність українських мігрантів адаптуватися до нових соціальних умов. 2. Провідними соціальними опорами для українських мігрантів виступають державні інституції та сім'я.

Висновки: 1. Міграція громадян України має багатокомпонентну природу. До 2022 року переважала добровільна трудова міграція, після початку повномасштабного вторгнення почала домінувати вимушена військова міграція. Тривала війна сприяє виникненню феномену «свідомої міграції».

2. Мігранти стикаються з трьома основними групами викликів — психологічними, соціальними та правовими. Серед соціальних труднощів домінують: мовний бар'єр, фінансова нестабільність, проблеми з житлом, труднощі з адаптацією дітей, обмежена інформаційна підтримка.

3. Соціальні опори є важливим адаптаційним ресурсом, особливо для вразливих груп, таких як мігранти. Вони сприяють зниженню стресу, формують відчуття належності та забезпечують емоційний баланс в умовах невизначеності. Виокремлюють такі соціальні опор як : індивідуальні, (родина, друзі); інституційні (школа, волонтери, онлайн-спільноти); функціональні типи: профілактичні, кризові, реабілітаційні, ситуативні, стійкі.

SUMMARY

The qualification work consists of 47 pages, 31 positions in the list of literature, 2 appendices.

SOCIAL SUPPORTS, MIGRANTS, SOCIAL INTEGRATION, ADAPTATION

The purpose of the study: to investigate the main effective types of social supports in overcoming difficulties among Ukrainian migrants.

The object of the study: Ukrainian migrants who for one reason or another left and currently live abroad

The subject of the study: social supports in overcoming difficulties among Ukrainian migrants today.

Research methods: interdisciplinary, structural-functional, institutional approaches, expert survey (online), secondary data analysis.

Research hypotheses: 1. Social supports have a positive effect on the ability of Ukrainian migrants to adapt to new social conditions. 2. The leading social supports for Ukrainian migrants are state institutions and the family.

Conclusions: 1. Migration of Ukrainian citizens has a multicomponent nature. Until 2022, voluntary labor migration prevailed, after the start of the full-scale invasion, forced military migration began to dominate. The long war contributes to the emergence of the phenomenon of “conscious migration”.

2. Migrants face three main groups of challenges - psychological, social and legal. Among the social difficulties, the following dominate: the language barrier, financial instability, housing problems, difficulties with the adaptation of children, limited information support.

3. Social supports are an important adaptive resource, especially for vulnerable groups such as migrants. They help reduce stress, form a sense of belonging and provide emotional balance in conditions of uncertainty. The following social supports are distinguished: individual (family, friends); institutional (school, volunteers, online communities); functional types: preventive, crisis, rehabilitation, situational, sustainable.

ЗМІСТ

ВСТУП……..…6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ОПОР УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ……..…9
1.1. Уточнення змісту і сутності ключових понять: «соціальна опора», «мігранти», «адаптація»…….9
1.2. Стан наукової розробленості проблеми дослідження соціальних опор подолання труднощів українськими мігрантами…….12
1.3. Методологічні підходи до дослідження соціальних опор подолання труднощів мігрантами……...15
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ОПОР ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ УКРАЇНСЬКИМИ МІГРАНТАМИ ……19
2.1. Особливості міграції українців відповідно до сучасних викликів …….19
2.2. Специфіка труднощів з якими стикаються українські мігранти…….23
2.3. Сутність та зміст соціальних опор подолання труднощів……28
РОЗДІЛ 3 ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНИХ ОПОР ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ СЕРЕД УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ……33
3.1. Обґрунтування методів емпіричного дослідження соціальних опор подолання труднощів українськими мігрантами ……33
3.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження…….36
3.3. Рекомендації щодо посилення соціальних опор для українських мігрантів…….41
ВИСНОВКИ……..……..44
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……47
ДОДАТКИ……...51

ВСТУП

Актуальність дослідження У зв’язку з повномасштабною війною в Україні мільйони українців були змушені покинути свої домівки, ставши внутрішньо переміщеними особами або мігрантами за кордоном. Така ситуація створила безпрецедентний рівень психологічного, соціального та економічного стресу, який вимагає негайного наукового аналізу ефективних механізмів подолання. Соціальні опори, як індивідуальні (родина, друзі), так і інституційні (волонтерські організації, громади, держава), є одним із ключових факторів успішної адаптації мігрантів, зменшення наслідків травматичних подій, подолання тривожності та соціальної ізоляції. В умовах сучасної міграційної кризи важливо не лише забезпечити базові потреби переселенців, але й створити сталі системи підтримки, які сприяють психологічному відновленню, інтеграції у нові спільноти, збереженню ідентичності. Розуміння механізмів дії соціальних опор дозволить сформувати ефективні стратегії підтримки українських мігрантів як на державному, так і на громадському рівнях.

Таким чином, дослідження соціальних опор у подоланні труднощів українськими мігрантами є надзвичайно актуальним як для наукової спільноти соціологів, психологів, та ін.

Проблемна ситуація. За останні десятиріччя мільйони українських громадян, як з економічним причин, так і через війну стали мігрантами. Більшість із них опинилася в нових, часто незнайомих соціальних умовах, зазнала втрати соціальних зв’язків, житла, роботи, звичного способу життя. Попри численні програми гуманітарної допомоги, значна частина мігрантів стикається з психологічними труднощами, емоційним виснаженням, відчуттям самотності, дискримінацією чи невизначеністю. У цьому контексті соціальні опори виступають одним із ключових інструментів підтримки та адаптації, однак їх структура, ефективність і вплив залишаються недостатньо вивченими, особливо у специфічному українському контексті війни, вимушеної міграції та культурної травми.

Наукова новизна. Полягає в актуалізації дослідження сутності та особливості соціальних опор серед мігрантів, які долають труднощі. У дослідженні соціальні опори розглядаються не лише як загальне поняття, а як динамічна система підтримки, що функціонує у складних соціально-кризових умовах міграції українців. Розглядається структурована типологія соціальних опор (емоційна, інформаційна, інструментальна, підтримка самооцінки) у застосуванні до практики подолання міграційних труднощів. Дослідження дозволяє визначити зв'язок між наявністю соціальних опор та рівнем суб'єктивного благополуччя мігрантів, що має прикладне значення для психологічної, соціальної та освітньої допомоги.

Об'єкт дослідження: українські мігранти які з тих чи інших причин виїхали та наразі проживають закордоном

Предмет дослідження: соціальні опори подолання труднощів серед українських мігрантів сьогодення.

Мета: дослідити основні ефективні види соціальних опор під час подолання труднощів серед українських мігрантів.

Завдання:

– уточнити зміст і сутність ключових понять дослідження: «соціальна опора», «мігранти», «соціальна адаптація», «соціальна інтеграція»;

– визначити стан наукової розробленості проблеми дослідження соціальних опор подолання труднощів українськими мігрантами;

– виокремити методологічні підходи до дослідження соціальних опор подолання труднощів мігрантами;

– розглянути особливості міграції українців відповідно до сучасних викликів ;

– дослідити специфіку труднощів з якими стикаються українські мігранти;

– дослідити сутність та зміст соціальних опор подолання труднощів;

– провести обґрунтування прикладного дослідження серед українських мігрантів щодо виявлення соціальних опор подолання труднощів;

– проаналізувати результати емпіричного дослідження;

– надати рекомендації щодо посилення соціальних опор для українських мігрантів.

Гіпотези:

1. Соціальні опори позитивно впливають на здатність українських мігрантів адаптуватися до нових соціальних умов.

2. Провідними соціальними опорами для українських мігрантів виступають державні інституції та сім’я.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури і додатків.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ОПОР УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ

1.1. Уточнення змісту і сутності ключових понять: «соціальна опора», «мігранти», «адаптація», «інтеграція»

Для того, щоб більш детально усвідомлювати сутнісні особливості об'єкту та предмету даної роботи, необхідно дослідити сутнісні особливості провідних понять теми дослідження. Виходячи із тематичних особливостей ключовими поняттями є : «соціальна опора», «міграція», «інтеграція», «адаптація».

Провідним поняттям дослідження даної роботи є «соціальна опора», здебільшого дослідженням сутнісних особливостей соціальної опори займаються закордонні науковці.

Китайський соціолог Нан Лін, розглядає соціальну опору як частину соціального капіталу, ресурсів, доступ до яких забезпечується через соціальні зв'язки. Це означає, що чим ширша та якісніша соціальна мережа людини, тим більше вона має можливостей отримати необхідну підтримку [30].

Термін «соціальна опора» тісно пов'язаний з такими термінами як – «соціальна інтеграція» та «соціальні мережі», дані терміни часто використовуються як взаємозамінні для позначення трьох різних аспектів соціальних відносин – їх існування або кількості, їхньої формальної структури та їхнього функціонального змісту або ступеню, до якого вони включають потоки афекту чи емоційної стурбованості, інструментальної чи відчутної допомоги, інформації тощо [29].

Враховуючи дане розуміння та сутнісні складові поняття «соціальна опора», бачимо, що загалом дане поняття ототожнює допомогу, яку індивід отримує через взаємодію з іншими людьми, що сприяє його соціальному та психологічному благополуччю та адаптації до складних ситуацій. Це можуть

бути емоційна підтримка, практична допомога, поради чи просто відчуття приналежності до спільноти.

Відповідно доцільним буде розгляд таких термінів як «соціальна інтеграція» та «адаптація», які допоможуть більш детально усвідомити сутнісні особливості соціальної опори.

Дослідженням сутнісних особливостей «соціальної інтеграції», почали активно займатися ще в кінці XIX - початку XX ст. Вперше дане поняття зустрічається в роботах Г. Спенсера, який розглядав соціальну інтеграцію в контексті органістичних аналогій. Інший відомий соціолог Е. Дюркгейм, розглядав соціальну інтеграцію у зв'язку з соціальною солідарністю. Дюркгейм описував соціальну інтеграцію як двосторонній процес, як почуття залежності від суспільства, яке відчувається індивідом, і, по-друге, як певні зобов'язання з боку суспільства по відношенню до його членів [19].

П. Бурдьє розглядаючи соціальну інтеграцію акцентував увагу на важливості культурного та соціального капіталу та інших ресурсів, що результаті і допомагають людині інтегруватися в соціальні структури. Концептуально до дослідження соціальної інтеграції підходив і З. Бауман, який в своїй концепції «рідкої сучасності» демонструє, що інтеграція в сучасному світі нестабільна, бо зв'язки між людьми стають більш крихкими й ситуативними [12].

Отже бачимо, що соціальна інтеграція представляє собою процес включення особистості або соціальної групи в повноцінну участь у житті суспільства, з набуттям рівних прав, доступу до ресурсів, можливостей і відповідальності. Враховуючи концептуальні соціологічні погляди на особливості соціальної інтеграції, бачимо, що поняття соціальна інтеграція необхідно розглядати крізь призму розуміння того, що соціальна інтеграція це не лише процес «входження в суспільство», а й питання ресурсів, норм, взаємного визнання та стабільності самого суспільства.

Щодо сутності поняття «соціальна адаптація», в загальному розумінні дане поняття розглядається як «процес і результат активного пристосування індивіда або соціальної групи до вимог та очікувань учасників нової або зміненої

соціальної системи» [25]. Враховуючи той факт, що дане поняття, як і попередні має міждисциплінарний характер, так філософ та психолог Ж. Піаже розглядав соціальну адаптацію як зустрічний процес індивіда та соціального середовища. Ж. Піаже, трактував процес адаптації як « баланс між асиміляцією та акомодацією, що, по суті, одне й теж саме, баланс у взаємовідносинах суб'єкта та об'єкта». Соціолог Р. Мертона, розглядав соціальну адаптацію як баланс потреб та санкцій соціального середовища, з одного боку, та соціального чинника, з іншого. Р. Мертон виокремив декілька форм соціальної адаптації: 1) комфортність; 2) інновація; 3) ритуалізм; 4) ретритизм, 5) заколот. Дані форми поділені на засадах критерію прийняття/неприйняття культуралізаційно схвалюваних цілей та заходів діяльності [8].

Відповідно до тих викликів, з якими наразі зустрічається Україна, багато українців з тих чи інших причин покидають Батьківщину. В сучасному науковому просторі поняття «мігрант» розглядають як осіб, яка здійснюють будь-які просторові переміщення незалежно від мети і причин переміщення, а також тривалості та просторових кордонів. Тобто мігрантом (від лат. migrans, migrantis – переселенець; той, хто переселяється [9].

Загалом необхідно розуміти», що поняття «міграція» представляє собою складне соціальне явище, яке розвивається за об'єктивними законами. Безпосередньо міграційний процес залежить від економічних, політичних, соціальних, демографічних, екологічних та інших факторів певної країни і має на них зворотний вплив. Необхідно зауважити, що під міграцією розглядають процес переміщення населення як і через кордон держави, так і в територіальних межах однієї країни (внутрішня міграція). Окрім цього для процесу міграції характерним є зміна місця проживання на тривалий час, або з поверненням до нього на регулярній основі [15].

На основі розглянутого можемо зазначити, що «соціальна опора» розглядається як підтримка, що надається через соціальні зв'язки та сприяє адаптації особи до складних обставин. Поняття «інтеграція» означає включення індивіда в суспільство, забезпечення рівного доступу до ресурсів і визнання з

боку соціуму. Процес адаптація це процес пристосування до нових соціальних умов, що відбувається як у зовнішній, так і у внутрішній площині. А міграція є складним соціальним явищем, яке створює потребу в ефективних механізмах соціальної підтримки та інтеграції. Тому, складність процесу міграції, для більш ефективної адаптації та інтеграції в нову соціальну реальність вимагає в індивіда більш розвинену мережу соціальних опор, особливо це стосується мігрантів які опановують нові умови життєдіяльності закордоном.

1.2. Стан наукової розробленості проблеми дослідження соціальних опор подолання труднощів українськими мігрантами

Початок повномасштабної російсько-української війни актуалізував в науковому просторі питання дослідження в сфері особливостей пристосування мігрантів до нових умов життєдіяльності.

Наразі активно займаються даним науково-дослідницькі центри серед яких «Лабораторія законодавчих ініціатив». Одним із таких є дослідження на 1тему «Дослідження становища вимушених мігрантів з України за кордоном і їхніх планів щодо повернення в Україну». Відповідно до особливостей пристосування українських мігрантів до нових умов життя закордоном було визначено декілька факторів які визначають процес інтеграції в соціум приймаючої країни, серед яких: 1) знання іноземної мови; 2) ставлення місцевих жителів до українців; 3) проявів ксенофобії та/чи дискримінації; 4) менталітет життя за кордоном; 5) соціалізації;6) долучення до місцевих активностей; 7) психоемоційного мігрантів. Результати дослідження продемонстрували, що 47,7% українських мігрантів зазначило, що комфортніше жити було в Україні; 43,6%, навпаки зазначили, про те, що комфортніше за кордоном, для 8,7% не має різниці. Окрім цього було зазначено, що для 60,5% найближчим часом навряд чи спіткає розчарування життям у країні, де вони зараз перебувають, а для 20% опитаних що є можливість розчарування. 21,1% зазначили, що найближчим часом можуть стикнутися із небажанням рідних продовжувати перебування у цій країні [3].

В дослідженні також зазначається, що для значної кількості мігрантів в незалежності від країни перебування, найбільшою трудністю є відсутність знання або низький рівень знання мови. Мовний бар'єр особливо гостро відчувався в перші дні життя закордоном. Дослідники зазначають, що саме мовне питання ставало провідною перешкодою для професійної та освітньої соціалізації мігрантів. Дана проблема також стосується і дітей в питанні відвідування школи за кордоном. Мовний бар'єр слугує і тим, що українців закордоном значно зменшується коло спілкування. Провідними проблемами ставали саме відсутність знань для висловлення власних думок, а також повне нерозуміння співрозмовника.

Не менш вагому роль в соціальній інтеграції та адаптації дослідники зазначають відіграє і ставлення до українських мігрантів з боку місцевих. Дослідники фіксують, що 42,5% респондентів зазначили, що за кордоном більш доброзичливе населення, ніж в Україні, для 25,5% респондентів навпаки більш доброзичливі люди в Україні, а для 32% не має відчутної різниці [3].

Зафіксовано також певні ментальні розбіжності. Українські мігранти зазначають, що в Македонії прослідковується патріархат та висока цінність сім'ї. В США байдуже ставлення до зовнішнього вигляду оточуючих помірний темп життя людей у Болгарії та Великій Британії. Канада демонструє щедрість та відкритість. Процес комунікації відіграє вагому роль в адаптації до нових умов життя. Значна частина мігрантів – 78,2% , що коло їхнього спілкування було кращим в Україні, і лише 6% опитаних вище оцінили своє коло спілкування за кордоном [3].

Відповідно до результатів даного дослідження бачимо, з якими провідними проблемами можуть зустрічатися українські мігранти – мовний бар'єр, який ускладнює і процес соціалізації та процес працевлаштування. Відповідно для себе окреслюємо, що дана проблема потребує певної уваги для формування соціального опору у його вирішенні.

Дослідженням особливостей соціально-психологічної адаптації мігрантів займається А. Єфімова. Науковиця провела дослідження присвячене

особливостям факторів соціально-психологічної адаптації між вимушеними та добровільними мігрантами. На засадах отриманих результатів дослідниця зазначає, що для українці які вимушено мігрували із початком війни факторами адаптації є: 1) спрямованість на інтеграцію у новій країні, толерантній до українських мігрантів; 2) негативізм та відторгнення; 3) національна ідентичність та спрямованість до повернення до України; 4) емоційне напруження; 5) прийняття та позитивне ставлення. Для добровільних українських мігрантів характерним є : 1) сталий розвиток та самореалізація в умовах людиноцентрованої держави; 2) матеріальне забезпечення через працю; 3) суб'єктність; 4) зовнішні соціокультурні ресурси, що надають первинну підтримку мігрантам в адаптації; 5) національна ідентичність, ностальгія. На основі отриманих даних А. Єфімова зазначає, що основою соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів є конфлікт між бажанням інтегруватися в новий соціальний прості та бажанням повернення в Україну. Це свідчить про виражений афективний компонент адаптації, який можна охарактеризувати як модель пасивної адаптації, яка засновується на зовнішньому контролі та ресурсах (позитивне сприйняття мігрантів та державної влади приймаючої країни). Щодо добровільних мігрантів то їх модель адаптації науковиця характеризує як активну, бо для неї характерним є стійка мотивація до інтеграції в новий простір, опора на власні ресурси, суб'єктна позиція [4]. Відповідно до засад даного наукового погляду бачимо, що соціальні опори для українських мігрантів можуть відрізнятися, в залежності від того, добровільно ч и вимушено вони проживають закордоном.

Враховуючи той факт, що мігрантами вважаються, не лише ті особи які з тих чи інших причин переїхали жити закордон, але і ті які хто змінив своє місце проживання в середині країни. Враховуючи той факт, що внутрішнє переміщення в Україні це результат наслідків війни, то ВПО(внутрішньо переміщені особи), також зустрічаються з певними викликами та потребують адаптації до нових умов життя. Колектив дослідників – Т. В. Семигіна, Н. Є. Гусак, С. О. Трухан, розглядають особливості соціальної підтримки ВПО. Дослідники зазначають, що

ефективна допомога під час адаптації ВПО повинна бути системною, довгостроковою і спрямованою на інтеграцію та розвиток, а не лише на виживання. Науковці акцентували увагу на тому, що є потреба у коротко- та довгострокових стратегіях втручання які б допомоги адаптуватися внутрішньо переміщеним особам до нових умов життя. Зокрема наголошується увага на реалізації кризового втручання, аутріч-робота та застосуванні моделі «маленьких кроків». В Україні бракує комплексного підходу до вивчення та задоволення потреб ВПО [17].

Проведені дослідження висвітлюють складні аспекти соціальної та психоемоційної адаптації українських мігрантів, як за кордоном, так і внутрішньо переміщених осіб в Україні. Основними викликами, що стоять перед мігрантами, є мовний бар'єр, обмежене соціальне коло, культурні відмінності та емоційна напруга, спричинена розривом із рідною країною. Особливу роль у процесі інтеграції відіграє ставлення приймаючого суспільства, доступ до освіти, роботи та соціальних активностей. Для внутрішньо переміщених осіб в межах України важливою залишається наявність системної соціальної підтримки, яка виходить за межі базового виживання і фокусується на сталому розвитку, інтеграції та психологічному благополуччі. Як бачимо, розглянуті наукові дослідження вказують на недостатній рівень дослідження особливості соціальних опор під час подолання труднощів українцями які знаходяться в міграції. мігрантами. В контексті теми даної роботи, наукові доробки здебільшого мають дотичний характер, а не сприяють комплексному розумінню особливості соціальних опор українських мігрантів під час подолання труднощів.

1.3. Методологічні підходи до дослідження соціальних опор подолання труднощів мігрантами

Провідну роль в науковому дослідженні відіграє саме методологічна складова. Основним завданням методології є забезпечення чіткості та послідовності наукової мети, завдань та вирішення провідних проблем.

Враховуючи ті виклики, які стоять перед дослідником та ті завданням які поставлені перед ним, ефективна науково-методологічна база дозволяє досягти поставленої мети. Методологія також сприяє реалізації світоглядної інтерпретації результатів наукового дослідження. Це обумовлено необхідністю довести правдивість та реалістичність отриманих результатів та висновків. Тому саме методологічна база є інструментом для обґрунтування отриманого наукового знання. Методологічна частина дослідження сприяє формуванню стратегічного бачення, та загалом сприяє розвитку науки.

Отже, враховуючи тематичні особливості теми даної роботи необхідно зазначити, шо методологічний комплекс засновується на міждисциплінарних засадах. Соціальні опори, адаптація, інтеграція мають як і соціологічну природу свого походження, а й також дотичні до таких наукових напрямків як психологія, філософія, соціальна робота. Враховуючи даний факт, вважаємо, за логічне застосування під час написання даної роботи міждисциплінарного підходу. Його особливість полягає в тому, що він дозволяє не виокремлювати щось одне, а розглянути проблему соціальних опор більш детально та комплексно.

Через те, що об’єктом даного дослідження виступають мігранти, то логічним кроком буде спиратися на структурно-функціональний підхід. Основою даного підходу є структура, відповідно до тематичних засад, нами буде розглядатися соціальна структура, яка представлена з різних соціальних груп, спільнот, верств, категорій, організацій, що виокремлюються в цій структурі за певними ознаками, та зв’язків і взаємовідношень між ними. Таким чином, структурно-функціональний підхід дозволяє нам розглянути особливості застосування соціальних опор особами в міграції які перебувають у складній життєвій ситуації, розглянути як соціальні опори дозволяють адаптуватися в складних умовах міграції, сприяють інтеграції. Враховуючи особливості соціальних опор як зовнішнього інструменту адаптації мігрантів, вони можуть мати як формальний так і неформальний характер. Зовнішні соціальні опори можуть бути представлені в якості інституцій – органи влади, громадські

організації, гуманітарні, волонтерські, соціальні центри, які в тій чи іншій мірі можуть виступати в якості соціальної опори.

Враховуючи даний факт, доцільним є використання інституційного підходу. Застосування даного підходу сприяє оцінці розвитку впливу інституціональних процесів та діяльності соціальних інститутів в якості соціальних опор для мігрантів. Особливість інституціонального підходу полягає в тому, що він націлений на вивчення інституціональної структури та соціальних інститутів, що в свою чергу дозволяє розкрити сутнісні механізми провідних інституцій в якості соціальних опор.

Провідним науковим підходом є об'єктивність, Особливість об'єктивності полягає в у можливості уникнення суб'єктивного впливу, та можливості надати науково обґрунтованих висновків. Об'єктивність також сприяє і всебічному вивченню проблеми дослідження. Відповідно завдяки об'єктивності ми відповідно розглядаємо та досліджуємо соціальні опори подолання труднощів українськими мігрантами.

Метод представляє собою сукупність процедур, способів і засобів, завданням яких є забезпечення всебічного вивчення предмету дослідження. В залежності від особливості завдань дослідження, нами було використано низку методів, як загальнонаукових, так і суто соціологічних.

Методологічна основа представлена методами наукового аналізу і синтезу. Науковий аналіз передбачає розчленуванні складного явища на компоненти, ознаки та властивості. Дана процедура дозволяє детально дослідити основні особливості соціальних опор серед українських мігрантів.

Особливість синтезу, як наукового методу полягає в тому, що він є за своїми властивостями є протилежним до аналізу. Сутність особливості полягають в тому, що під час його застосування відбувається поєднання знань про окремі складові в єдине ціле. Застосування синтезу дозволяє сформувати нам комплексну картину щодо розуміння ролі соціальних опор серед українських мігрантів, які з тих чи інших причин зазнають труднощів.

Застосування аналізу і синтезу дозволяє отримати нам цілісне розуміння щодо особливості соціальних опор серед українських мігрантів.

Провідною складовою даної роботи є емпіричне соціологічне дослідження. Особливість соціологічного дослідження полягає у можливості зібрати усю необхідну інформацію, щодо об’єкта та предмета дослідження, тим самим досягти провідної мети даної роботи. Загалом метод соціологічного опитування передбачає проведення непрямого або прямого соціально-психологічного спілкування інтерв’юера з респондентом. Метод анкетування та опитування передбачає збір даних, які використовуються для отримання інформації від респондентів за допомогою запитань. Соціологічне опитування дозволить виокремити провідні соціальні опори, серед мігрантів, розглянути прогалини під час адаптації, та надати рекомендації щодо розвитку соціальних опор.

Отже, застосування міждисциплінарного, структурно-функціонального, інституційного підходів, принцип об’єктивності, загальнонаукові методи наукового аналізу та синтезу, та емпіричного соціологічного методу дослідження сприяють виявленню головних соціальних опор і бар’єрів в адаптації, а також формулюванню рекомендацій щодо українських мігрантів.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ОПОР ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ УКРАЇНСЬКИМИ МІГРАНТАМИ

2.1. Сутнісні особливості міграції українців відповідно до сучасних викликів

Для розуміння сутності та особливості міграційних процесів, в науковому просторі виокремлюють декілька типів мотивів міграції. До першого типу відносять політичну міграції. До основних причин політичної міграції належать: 1) дискримінація (расова, гендерна, релігійна та ін.); 2) незадоволення політичним та законодавчим укладом держави; 3) корупція; 4) заборона одностатевих шлюбі і т.п. Другим типом мотивів, є військові, причиною даного мотиву є військові конфлікти на території держави, які як наслідок призводять до евакуацію чи реевакуацію з країни або всередині країни. Та третя група мотивів це економічні, які пов'язані з відсутністю можливості фінансового забезпечення, нестабільна економічна ситуація та зростання безробіття. До четвертої групи мотивів відносять соціальні мотиви, які обумовлені бажанням змінити клімат, шлюб, забезпечення добробуту родини. Також існує група екологічних мотивів міграції, які виникають внаслідок екологічної катастрофи, забруднення середовища, повені та засухи» [22].

Проблема міграції серед українців була завжди актуальною. Історично склалося, що Україна є донором робочої декілька століть поспіль. Це стосується і періоду коли українці шукали кращої долі перебуваючи під імперським гнітом, переїздили до демократичних країн. Під час існування радянського союзу, багато українців сприяли реалізації «грандіозних» планів комуністичної влади («підкорення цілини», будівництво БАМу та ін.). Після розпаду СРСР, багато українців почали активної виїздити до країн Європи, де в результаті основним центром тяжіння мігрантів стала Польща. Основною причиною міграції стала нестабільна економічна та політична ситуація в Україні. Радикально змінилась

ситуація після 24 лютого 2022 року, після початку повномасштабного російського вторгнення на територію України. Тоді мільйони українців вимушено виїхали в більш безпечні та економічно розвинуті країни Європи [11].

До 2022 року, в Україні поширеною була трудова міграція. Особливість української трудової міграції полягає в тому, що вітчизняний ринок праці наповнений кваліфікованими працівниками та інтелектуальними особистостями. Загальною тенденцією є те що на ринку праці не достатньо робочих місць, які б могли забезпечити гідною роботою наявну робочу силу. Як результат утворювалась диспропорція між попитом і пропозицією. Як результат, надлишок трудових ресурсів на ринку праці, призводить до знецінення трудових ресурсів, як результат заробітна плата далека від тієї як могла б задовольнити потреби працівників. Так наприклад, ще в 2016 році, фіксували, що коефіцієнт навантаження на одне вільне робоче місце складає 33,4. Відповідно для задоволення основних потреб людини, потрібним є отримання належної заробітної плати. Для безробітних українців альтернативою працевлаштування, став варіант саме трудової міграції. В науковому просторі наголошують, що для трудової міграції, вагому роль відіграють два фактори впливу – зовнішні (закордонні) та внутрішні (вітчизняні). До зовнішніх факторів можна віднести: 1) високий рівень життя населення за кордоном; 2) привабливі соціальні умови в країнах-приймання; 3) кар'єрний ріст. Внутрішні фактори це : 1) відсутність роботи; 2) зростання цін в Україні на комунальні послуги, продукти першої необхідності і щоденного вжитку; 3) відсутність безкоштовного медичного забезпечення; 4) збільшення внутрішньої міграції із тимчасово окупованих територій; 5) диспропорція економічного розвитку між регіонами України; 6) соціальна напруженість серед українців. Як бачимо низка факторів вказує на явні причини поширення настроїв та реалізації трудової міграції.

Процес трудової еміграції призводить до грандіозних змін в житті мігранта, це стосується соціальних, економічних, територіальних та психологічних змін. Емігранти змінюють місце свого проживання, з метою реалізувати себе. Серед

трудових емігрантів, найбільше прослідковується відтік молодих енергетиків і робочої сили технічних спеціальностей.

Але й якщо враховувати навіть ці особливості, то найбільше серед трудових мігрантів жінок віком 36-45 років. Стримувальними чинниками до міграції серед жінок є наявність повноцінної сім'ї, що зменшує ймовірність виїзду за кордон на постійну роботу. У разі якщо у потенційних мігрантів вже є дорослі діти, зменшується кількість перепон для еміграції, бо таких дітей вже можна залишити на виховання бабусям/дідусям.

Виокремлюють ряд причин які змушують українок ставати трудовими мігрантами: 1) нестача коштів: 2) пошук кращого життя; 3) уникнення проблем та ін. Дані причини мають певні причинно-наслідкову логіку, та стали результатами невдоволення діяльності уряду, підвищення комунальної плати, падіння рівня купівельної спроможності, перевірки та контроль приватних підприємців тощо. Фіксують певну тенденцію, що українки покидають країну на 1-3 роки, потім на декілька місяців повертаються додому і знову повертаються в міграцію [16].

Свого початку вимушена міграція набула ще в 2014 році, з початком окупації Криму та війни на Донбасі. В період між 2014 та 2022 рр. внаслідок зовнішньої агресії, прослідковувалися і політичні мотиви міграції, так провідними причинами стали загроза насильства, погіршення умов безпеки, руйнування інфраструктури, економічні труднощі. Було створено складну мережу факторів, які змусили людей покинути свої домівки в пошуках безпеки та стабільності [21].

Свого апогею вимушена військова міграція набула з початком повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року. Початок повномасштабної війни зумови найбільшу в Європі після Другої світової війни міграційну кризу. Так, за перший місяць війни було зафіксовано , що закордон виїхало 3,6 млн людей. Близько 6,5 млн, стали вимушеними внутрішньо переміщеними мігрантами [1]. Зазначається, що в перші дні війни, на кордоні з Європейським Союзом (ЄС), були кілометрові черги. Тоді, щодня кордон перетинало близько

150 тис. людей. З початком війни країни Європи докладали вагомих сил, з метою прийняття мільйонів українців. Було мобілізовано сили як державної влади країн Європи, так і небайдужих європейців які сприяли облаштуванню центрів соціальної допомоги вимушених переселенців, лікарень і шкіл для постраждалих українців. Тоді багато українців у пошуках безпеки мігрували до сусідніх країн – Польщі, Угорщини, Румунії, Німеччини та ін. [10]

Якщо розглядати зі статистичного погляду, то серед українських воєнних мігрантів то відповідно переважають жінки та діти. Відсоток чоловіків старше 18 років складає лише 20,7 %. Найбільш питома вага прослідковується серед дітей та підлітків – 33,2 %, молоді жінки (18–34 років) – 16,4 %, якщо розглядати категорію жінок віком від 18 до 64 років, то відповідно отримуємо 41,7 % [11].

Якщо порівнювати з міграційною кризою в Європі, яка сталася в через війну в Сирії, коли поширеними були антиімігрантські настрої, у випадку з українськими мігрантами ЄС продемонстрував підтримку у ставленні до масової міграції українців. Так українська вимушена військова міграція сприяла європейській єдності. Як вже вище зазначалося, європейці здебільшого позитивно сприймають українських біженців, через усвідомлення небезпеки, яку несе для Європи агресія росія. Також на відміну від представників Близького Сходу, українці мають більш культурній близькості. Як результат українські мігранти мають більше дозволів на проживання в країнах ЄС. Також якщо порівнювати міграційною кризою в 2015-2016 рр., тоді до країн Європи частіше мігрували молоді чоловіки, у випадку з Українською практикою, то як бачимо, це переважно жінки з дітьми. Так наприклад, серед мігрантів як живуть в Польщі, то 46,7 % індивідуальних номерів реєстрації видано дітям до 18 років, 45,3 % – жінкам 18–65 років, 4,3 % чоловікам 18-65 років, 3,7 % – особам старше 65 років. Також відзначають високий рівень освіти та кваліфікації середі українських мігрантів, що спрощує процес їх інтеграції, на відміну від інших мігрантів. Усвідомлення цих та інших факторів, демонструє що для Європи українські мігранти не стають тягарем для системи соціального захисту, а навпаки сприяють розвитку державної економіки. Як результат ринкові механізми відіграють свою

роль у трансформації політики та законодавства на користь прибулих українських громадян [20].

Тривалий характер війни в Україні, відповідно погіршення соціально-економічної ситуації в державі, та навпаки оптимізація умов міграції в країнах ЄС, призвели до появи нової категорії мігрантів – свідомих мігрантів. Постійні загрози безпеці та економічна нестабільність в Україні спонукають громадян шукати кращі умови життя за кордоном, в той час коли багато українців, успішно інтегруються в нові спільноти, що зменшує ймовірність їхнього п овернення на Батьківщину. Свідома міграція останніх є складним явищем, зумовленим поєднанням безпекових, економічних та соціальних факторів. Це створює значні виклики для демографічного та економічного розвитку країни, а також вимагає комплексного підходу до підтримки діаспори та стимулювання повернення громадян [5].

Отже бачимо, що міграція українців має комплексну природу і зумовлена поєднанням політичних, військових, економічних, соціальних та екологічних чинників. Трудова міграція до 2022 року переважно була добровільною, з домінуванням жінок віком 36–45 років і акцентом на економічні мотиви. З 2014 року, а особливо після 2022 року, домінує вимушена військова міграція, яка стала найбільшою в Європі після Другої світової війни. Українські воєнні мігранти мають переважно жіноче та дитяче обличчя, що вирізняє цю кризу від попередніх. Затяжна війна, нестабільність та адаптація за кордоном породжують феномен «свідомої міграції», коли громадяни не мають наміру повертатися найближчим часом.

2.2. Специфіка труднощів з якими стикаються українські мігранти

Як свідчать сучасні соціологічні дослідження, хоч більша частина українських мігрантів поступово і адаптується до життя в міграції, певні труднощі все ж таки їх спіткають. Тому нашим завданням є розглянути ключові труднощі та перепони, з якими зустрічаються українські мігранти.

Українські мігранти після прибуття на нове місце проживання, зустрічаються з низкою проблем, які в загальному розумінні можна поділити на три групи викликів: психологічні, соціальні та правові. Інколи дані групи можуть тісно переплітатися, та формувати більш комплексні труднощі адаптації мігрантів. Розглянемо більш детально кожну з груп які в тій чи іншій мірі можуть скласти труднощі для українських мігрантів.

Виокремлюють ряд психологічних перепон з якими можуть стикатися міграції. Виокремлюють п’ять основних проблем психологічного характеру які є поширеними серед мігрантів. Найбільш поширеною проблемою є так званий «культурний шок». Основні труднощі міграції складають основний негативний досвід, з яким стикається майже кожний мігрант. Одним із перших завдань мігранта є пристосування до нових умов життя. Як результат абсолютно кожен мігрант стикається з культурним шоком. Нове культурне середовище складається не лише з особливостей того що перше припадає на очі (одяг, їжа, традиції, особливості життєдіяльності, тощо). Процес пізнання поверхових особливостей нової культури на своєму початку можуть захоплювати, та сприйматися не як проблема, а навпаки як стан ейфорії, Даний період характеризують як т.зв., «медовий місяць» перебування в чужій країні. Трохи адаптувавшись до нових умов життя, мігранти починають більше відчувати культурні відмінності, особливо це стосується процесу комунікації, як результат мігрант зустрічається з відчуттям самотності та відчуження. Необхідно звернути увагу, що культурна складова включає в себе: спосіб мислення, цінності, поведінка, манери та ін. Враховуючи дані особливості емігрант має опанувати дані складові, для того щоб його комунікація була більш ефективною, даний процес може викликати стрес та відповідні психологічні труднощі [7].

На подолання даного типу труднощів необхідно витратити певний час, в середньому це займає 6-12 місяців. Але необхідно враховувати, що повністю підготуватися до культурного шоку майже неможливо, навіть якщо ретельно готуватися до виїзду в нову країну. А якщо враховувати факт вимушеної міграції, то фаза культурного шоку є неминучою трудністю мігранта [7].

Наступним психологічним викликом є відчуженість та самотність. Даний тип труднощів виникає внаслідок низької якості комунікації. Людина яка знаходиться в міграції не відчуває себе стабільно в жодній зі сфер нового життя. Відсутність старих контактів, та відсутність нових контактів викликають відчуття відчуженості, самотності та соц іальної ізоляції. На фоні розвитку даної проблеми у емігрантів може втратитись бажання вивчати мову країни в яку вона мігрувала, як захисний механізм від усунення потенційних помилок під час комунікації з місцевими [7].

Відчуженість та самотність породжують стрес від адаптації. Стрес виникає як реакція психіки на необхідність звикнути до усього нового. Це стосується як і особливості життєдіяльності, так і процесу вивчення мови. Процес адаптації є енерговитратним для людини, бо процес інтеграції мігрантів потребує і вирішення бюрократичних питань, пошуку роботи, та вирішення інших побутових дрібниць. Як результат щоденний процес інтеграції виснажує і може призвести до стресу. Подібного роду негативні стресові ситуації, можуть призвести до погіршення стану здоров’я.

Процес інтеграції, та адаптації, в результаті також можуть призвести і д втрати ідентичності. Через міграцію, людина втрачає ті опори, за допомогою яких вона себе ідентифікувала, до міграції - досвід, статус, особисті якості та ін. Саме процес втрати власної ідентичності є однією із найбільш серйозних проблем.

Особливо поширеною серед вимушених мігрантів є депресія та тривожність. Саме вимушені мігранти мають низку приводів для психологічних труднощів. Це стосується як і розлуки з близькими, так тривога за тих, хто залишається в Україні. Для таких осіб характерним є «синдром емігранта». Даний синдром має такі симптоми: 1) панічні атаки; 2) спалахи гніву та агресії; 3) зниження інтересу до життя; 4) уникнення думок про травмуючи події. Як результат виникає тривожність від невизначеності майбутнього. Депресія має прояв у вигляді пригніченості та апатії [7].

Для багатьох мігрантів значні труднощі викликають проблеми правового та бюрократичного характеру. Багато мігрантів намагаються працевлаштуватися в державі свого нового проживання. Мігранти мають право працювати як наняті працівники, так і бути самозайнятим. Але дуже часто мігранти спіткають труднощі у вигляді певних нормативно-правових нюансів. Проблемою постає необізнаність із законодавством тієї держави в якій перебуває мігрант. Як результат мігранти можуть стати вразливими через діяльність шахраїв. Ще одним поширеним викликом для мігрантів є питання можливості отримання тимчасового захисту повторно, бо не всі держави надають таку можливість [6].

Для мігрантів, саме бюрократичні виклики, дуже часто стають основними труднощами для адаптації. Одним із найбільш поширених викликів є процес оформлення статусу тимчасового захисту / біженця. Основними викликами даної процедури стає довготривалий процес очікування на подачу заяви або отримання документів. Дана проблема погіршується проблемою перекладу документів. Це стосується як і важливих технічних, юридичних або медичних тексти із безліччю термінів, а й тих документів які використовуються у повсякденному житті.

Не менш вагомим викликом є отримання посвідки на проживання або дозволу на роботу**.** Таким чином, українці стикаються з тим, що висуваються складні, а інколи незрозумілі вимоги до документів. Та загалом бюрократичні черги, онлайн-системи, що не працюють стабільно. Процес реєстрація місця проживання, вимагає від мігрантів певного контракту на оренду або підтвердження власника житла, який не завжди готовий його надати. Як результат без офіційної реєстрації мігрант опиняється в ситуації, коди не може отримати різного роду послуги. Ці та інші бюрократичні перепони також доповнені і проблемами пов’язані з отримання соціальної допомоги. Для отримання якої необхідним є багаторівнева перевірка даних, зміна умов без попередження, проблеми із верифікацією особистих даних [28].

Ці так інші проблеми як результат формують соціальні труднощі мігрантів. Соціальні виклики мають багатогранну природу, мігранти стикаються з декількома видів труднощів одночасно: антимігрантськими настрої в країнах

перебування, труднощами інтеграції, та невизначеність породженою війною. Дослідники на фоні аналізу доповідей країн ЄС, виокремлюють наступні складові, які одночасно є провідними труднощами для мігрантів, але в той же час є і основними інструментами адаптації.

Вивчення мови, створює для мігрантів мовний бар'єр, бо даний процес займає доволі довгий час. Незнання мови країни перебування ускладнює заповнення офіційних форм, розуміння інструкцій та комунікацію з державними органами, так і загалом гальмує процес адаптації до умов проживання в новій країні. Так, для 40% мігрантів, саме відсутність знання мови держави в якій він проживає стає провідним типом труднощів.

Питання житла, теж має вагому проблемну складову. Дослідники зазначають, що ефективність пошуку житла залежить від соціальних зв'язків мігрантів. Статистичні дані демонструють, що процес пошуку, житла став викликом для 24% українських мігрантів.

Для значної кількості мігрантів – 28%, фінансові труднощі, також виступають провідною проблемою. Фінансові труднощі обумовлені високими податками, відсутністю знань в сфері фінансової грамотності відповідно до умов життя в новій країні, труднощами у працевлаштуванні та високими витратами на життя загалом [2].

Також для багатьох викликають труднощі пов'язані з охороною здоров'я. Хоч мігранти і мають відповідні документи на отримання медичної допомоги, труднощі виникають з доступом до лікарів-спеціалістів, яких не вистачає в системі загалом.

Окрім цього мігранти стикаються з нестачею підтримки та доступу до соціальних послуг. Мігранти мають недостатнє інформування про права та допомогу. Інколи проблемою виступає і локальний чинник, коли в сільських територіях немає можливості отримати безкоштовну допомогу від місцевої влади. Проблематичною є інтеграція дітей. Поширеними є проблеми з адаптацією до навчального процесу та програми. А також той факт, що діти

мігрантів, можуть зазнавати булінгу через своє походження або незнання мови [18].

Мігранти стикаються з трьома ключовими групами труднощів - психологічними, соціальними та правовими, які часто взаємопов'язані.

До психологічних викликів належать: культурний шок, відчуття самотності, стрес, втрата ідентичності та депресія, особливо серед вимушених мігрантів. Правові та бюрократичні труднощі включають: складні процедури оформлення документів, довгі черги, а також труднощі з реєстрацією, отриманням соціальної допомоги чи медичних послуг. Серед соціальних труднощів найбільш поширені: мовний бар'єр, проблеми з пошуком житла, фінансова нестабільність, обмежений доступ до медичної допомоги, інтеграційні виклики для дітей, а також нестача інформаційної підтримки. Успішна адаптація мігрантів потребує комплексної підтримки з боку держави, громадських структур і приймаючого суспільства.

2.3. Сутність та зміст соціальних опор подолання труднощів

Саме соціальні опори можуть виступати в якості інструменту подолання труднощів серед мігрантів. Відповідно, для того щоб ефективно користуватися соціальними опорами є потреба більш детально дослідити сутнісні особливості соціальних опор.

За своєю сутністю соціальні опори представляють собою джерела підтримки зовнішнього походження, на які людина може покластись під час у складних життєвих ситуаціях. Їх основне функціональне завдання це, зменшення рівня стресу, сприяють адаптації до нових умов життєдіяльності, сприяють формуванню приналежності та безпеки.

Загалом, соціальну опору необхідно розглядати як багатокомпонентне явище, яке розкриває свої особливості саме під час свого активного застосування. Першим компонентом соціальної опори є емоційна підтримка, яка включає у собі співчуття, турбота, визнання. Дані складові дозволяють людині усвідоми, що соціальна опора здатна до емпатії та може враховувати психологічні особливості.

Не менш вагомим складовим компонентом соціальної підтримки є інформаційна підтримка, яка включає в себе поради, знання, інструкції щодо дій. Особливість інформаційної складової полягає в можливості отримати об'єктивну оцінку, уникнути критичного погляду та раціоналізувати власні дії. І третім компонентом соціальної опори виступає інструментальна (матеріальна) підтримка, яка розглядається у якості конкретної допомоги (їжа, гроші, транспорт тощо). Деякі дослідники також виокремлюють і четвертий компонент – оцінка підтримки. Сутність даного компоненту полягає в наданні зворотного зв'язку, що допомагає людині оцінити себе чи ситуацію [27].

Якщо більш детально то емоційна підтримка соціальної опори може включати у собі: 1) слухання без осуду; 2) визнання та підтвердження чиїхось емоцій; 3) Надання слів втіхи та запевнення; 4) фізична присутність та ін. Емоційна підтримка важлива, коли є справа зі складною ситуацією та потребує когос ь, хто допоможе почуватися менш самотнім. Особливість емоційної складової соціальної опори полягає в тому, що її завдання це вислухати та дати зрозуміти, що про можливість піклування.

Підтримка, що виражається повагою, тип соціальної опори мають прояв у вираженні впевненості або заохочення. Хтось, хто пропонує підтримку самооцінки, може вказати на сильні сторони, з метою дати зрозуміти, що він вірить у вас. До даного типу соціальної підтримки належать: 1) роблення компліментів; 2) визнання та відзначення чиїхось досягнень; 3) підбадьорення; 4) спроба протистояти негативним внутрішнім розмовам та ін.

Особливість інформаційної підтримки соціальної опори полягає в можливості отримати пораду, збір та обмін інформацією, яка може допомогти людям дізнатися про потенційні наступні кроки, які можуть спрацювати. Приклади інформаційної підтримки включають:1) надання фактів або іншої відповідної інформації; 2) навчання певній темі; 3) спрямування до ресурсу, який може допомогти; 4) надання фінансових, юридичних, медичних або кар'єрних порад. Така соціальна опора допомагає відчувати менше тривоги під час вирішення проблеми.

Щодо інструментальної підтримки соціальної опори, то вона зазвичай включає взяття на себе відповідальності за когось іншого, щоб він міг впоратися з проблемою. Дана складова також може включати активну позицію, щоб допомогти комусь впоратися з проблемою, з якою він стикається. До поширених прикладів інструментальної соціальної опори належать: 1) позичання грошей; 2) транспортна допомога; 3) виконання домашніх справ; 4) принесення їжі; 5) догляд; 6) виконання доручень та ін. [31].

В науково-теоретичному просторі зазначається, що рівень та ефективність соціальної опори залежить від соціального капіталу людини, яке функціонує в якості джерела підтримки. Відповідно ефективність соціальної опори та її функціональні можливості залежать від мережі зв'язків. Тому ті особи які мають ширші зв'язки, мають більше шансів отримати ефективну підтримки. За своїм впливом соціальна підтримка сприяє зменшенню рівня стресу , впливає на посилення самоповаги та суб'єктивного благополуччя, а також може бути корисною з метою поліпшення доступу до роботи, освіти, медичних послуг [27].

Щодо саме типології соціальних опор то їх виокремлюють декілька. За своїм джерелом походження, соціальні опори є: 1) індивідуальні (друзі, родина, наставники); 2) інституційні (школа, церква, соціальні служби); 3) громадські (волонтери, благодійні фонди, онлайн-спільноти). Виходячи з даної типологізації бачимо, що соціальні опори можуть мати багато структурний характер, та відповідно різне інституційне походження. Де соціальною опорою може виступати як близьке оточення, так і державні та громадські інституції.

В залежності від свого функціоналу виокремлюють також типологію соціальної опори за своєю функціональною спроможністю. Таким чином є профілактичні соціальні опори, відповідно їх завданням є попередження розвитку кризової ситуації. Профілактична соціальна опора має чітко розумітися на потенційних загрозах та особливості симптомів соціально-психологічного характеру. Також є кризові соціальні опори, відповідно з назви бачимо, що їх завдання це вже сприяння вирішенню кризових ситуацій. Та відповідно є

реабілітаційні соціальні опори, які вже допомагають відновитися після пережитого.

Також є соціальні опори які мають ситуативний характер, бо представлені в якості разової або короткотермінової допомоги. Та стійкі, які можуть функціонувати на постійній/тривалій основі.

Необхідно враховувати той факт, що кожна соціальна опора має свої особливості. Це залежить як і від суб'єктивності сприйняття того хто потребує соціальної опори, бо далеко не доступна підтримка, може сприймається як корисна, інколи взагалі сприймається як тягар. Необхідно також враховувати культурне різноманіття сучасного світу, де вагому роль відіграє і культурний контекст, бо в залежності від культурних та ментальних особливостей, таким чином очікування та форми соціальної опори можуть бути різними. В сучасному світі, особливо серед молоді та підлітків, поширеною формою соціальної опори виступають онлайн-платформи, бо молоде покоління більш активно в якості допомоги для власного опору залучає можливості соцмереж (блоги, Telegram-канали, форуми) [26].

Але необхідно також враховувати той факт, що не соціальна опора не є панацеєю, і у разі застосування невірного підходу той чи інший тип підтримки може надати більшої школи. Дослідники зазначають, що люди частіше сприймають підтримку негативно, якщо це щось, що змушує їх почуватися пригніченими, або якщо вона надходить у формі поради, яку вони не просили. У таких випадках соціальна опора може перетворитися на негативний досвід, який насправді може ускладнити труднощі та призвести до більшої соціальної ізоляції. Але в психологічному сегментів, брак соціальної опори все ще є поширеною проблемою для дуже багатьох людей. Певні групи населення також мають вищий ризик не отримати необхідних видів соціальної опори [31].

Соціальні опори є ключовим механізмом адаптації до труднощів, особливо вразливих груп населення, таких як мігранти. Вони сприяють зменшенню стресу, формуванню почуття безпеки та належності, а також допомагають людині

зберігати психічну рівновагу в нових і часто ворожих умовах. Сутність соціальної опори полягає в зовнішній підтримці, яка може мати різну природу. Типологія соціальних опор охоплює широкий спектр джерел, від індивідуальних контактів (родина, друзі) до інституційних структур (школа, волонтерські організації, онлайн-спільноти). Врахування функціонального поділу (профілактичні, кризові, реабілітаційні, ситуативні, стійкі) дозволяє більш точно оцінити їхню ефективність у різних життєвих обставинах. Ефективність соціальної опори безпосередньо пов’язана із соціальним капіталом індивіда, тобто мережею доступних контактів та ресурсів, які можуть бути активовані в критичних ситуаціях. Чим ширша і різноманітніша соціальна мережа – тим вищий потенціал для отримання адекватної підтримки. У контексті міграції соціальні опори мають особливу вагу. Вони виконують не лише функцію адаптації, а й збереження ідентичності, та психологічної стабільності. Формування ефективних соціальних опор – важлива складова успішної інтеграції.

РОЗДІЛ 3
ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНИХ ОПОР ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ СЕРЕД УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ

3.1. Обґрунтування методів емпіричного дослідження соціальних опор подолання труднощів українськими мігрантами

Вибір методів емпіричного дослідження соціальних опор подолання труднощів українськими мігрантами, демонструє застосування різноманітних кількісних та якісних досліджень. Серед методів, які прослідковуються в дослідженні дотичних питань фігурують такі методи як: анкетування, глибинні інтерв'ю, проведення фокус-груп, тощо. Однією із методологічних проблем проведення опитування серед українських мігрантів є потреба у побудові вибірки, проблема засновується на відсутності точних статистичних даних та системі обліку, мігрантів, бо поширеним явище також залишається нелегальна міграція. Фіксується, що ще по початку повномасштабної війни, як трудові мігранти, Україну покинуло близько 3 млн. осіб. Від початку повномасштабної війни, мігрували з країни близько 6,5 млн. осіб. Навіть в умовах війни продовжується нелегальна міграція, деякі українці продовжують виїжджати жити закордон з тимчасово окупованих території, відповідно офіційно не перетинаючи український кордон. Деякі мігранти, не стають на офіційний облік, а деякі за декілька років міграції, можуть бути одночасно зареєстровані в декількох країн одночасно.

Наразі в науково-дослідницькому просторі відсутні такі дослідження які б відображали особливості соціальних опор українських мігрантів під час подолання труднощів. Але наразі, відомі та кваліфіковані інституції України діяльність яких зосереджена на соціологічних та статистичних дослідження проводять дотичні тематичні дослідження які відображають особливості життєдіяльності українці в міграції. До таких інституцій можна віднести:

Київський міжнародний інститут соціології (КМІС), Український центр економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова, Центр економічної стратегії та ін.

Так, наприклад якщо розглянути дослідження «Настрої та оцінки українських біженців (липень–серпень 2022р.)», яке було проведене Центром О. Разумкова, зазначається, що дослідження було проведено завдяки онлайн опитуванню українських громадян віком від 18 років, які мігрували закордон після початку повномасштабного вторгнення. Додатково зазначається, про особливість опитування, а саме, що дослідження було проведено із застосуванням методу «снігової кулі» та через розміщення звернень стосовно участі в опитуванні у Facebook-групах, що об'єднують представників української спільноти та біженців в різних країнах. В даному дослідженні прийняло участь 511 біженців, які перебувають у 30 країнах світу. Найбільший відсоток опитаних вимушених мігрантів було зафіксовано серед тих хто проживає в Польщі (110 осіб) та Німеччини (85 осіб). Інші ж мігранти відповідно проживають в країнах ЄС, 63 мігранти на час опитування проживали поза країн ЄС, а саме в Швейцарі, Великій Британії, США, Ізраїлі, Молдовії, Туреччині [13].

КМІС же в своєму дослідженні «Опитування українських біженців у Німеччині, Польщі та Чехії: задоволеність життям закордоном, повернення в Україну, інтерес до ситуації в Україні» керувався емпіричним методом онлайн-інтерв'ю з використанням комп'ютера, основним об'єктом дослідження стали мігранти які виїхали з України після 24 лютого 2022 року і наразі мешкають у Німеччині, Польщі та Чехії [14].

Відповідно до тематичних засад даної кваліфікаційної роботи, та до поставлених завдань, було вирішено, для дослідження соціальних опор українських мігрантів під час подолання труднощів, окрім загальнонаукових методів дослідження застосовувати метод соціологічного дослідження. Загалом, методи соціологічного дослідження, поділяють на методи збору інформації (метод аналізу, спостереження, опитування та ін.) і методи аналізу інформації.

Відповідно до особливості методів збору інформації, то їх виокремлюють в залежності від кількісних та якісних показників.

Найбільш поширеним та практичним методом збору інформації серед соціологів, є метод соціологічного опитування. За своєю сутністю метод передбачає збір інформації про об'єкт дослідження, завдяки анкетування (опосередкованого) або інтерв'ю (безпосереднього) спілкування інтерв'юєра з респондентом. Найпоширенішим методом збору інформації є опитування, яке засновується на зверненні або до окремого індивіда або групи людей з відповідними тематичними питаннями, завданням яких є розкриття змісту досліджуваної проблеми. Основним призначенням соціологічного опитування є отримання соціальної інформації про стан громадської, колективної та індивідуальної думки, та про факти, події і оцінки, пов'язані з особливостями життєдіяльністю респондентів.

Одним із різновидів соціологічного опитування є анкетування. За своєю сутністю анкетування це збір соціальної інформації про об'єкт дослідження шляхом опосередкованого соціолога або інтерв'юера і респондента. В загальному розумінні, анкетування представлене у вигляді письмового опитування з допомогою тематичної анкети. Даний метод може використовуватися під час дослідженні будь-якої соціальної проблеми, якщо для дослідження її особливостей необхідною складовою є індивідуальна чи групова оцінка, щодо особливості потреб, інтересів, мотивів, установок, та ін. Завдяки анкетування можна виявити особливості соціальних фактів (освіта, матеріальна/ціннісна складова та ін.) [24].

Враховуючи тематичні особливості даної роботи, нами було використано експертне опитування. Під поняттям «експерт» ми розглядаємо таку особу яка є спеціалістом у певній сфері життєдіяльності, яка володіє певними знаннями та досвідом, може надати об'єктивну оцінку щодо того питання на якому гому вона спеціалізується, може надати висновки та рекомендації. Відповідно до нашого дослідження ознакою експертності є статус мігранта. Експертне опитування за своєю сутністю це один із поширених способів отримання експертної інформації

з певної сфери суспільних відносин. Виокремлюють два основних типи експертних опитувальних методів – анкетне опитування та експертне інтерв'ю [23]. Враховуючи специфіку роботи нами було використано метод експертного анкетування. Анкета була розроблена з метою з'ясування провідних труднощів які спіткають українських мігрантів, та відповідно дослідження особливості соціальних опор, які сприяють вирішенню тих чи інших викликів. Анкета була розміщена у Google Forms. Анкетування було проведене серед мігрантів які проживають в Польщі, Німеччині та Словаччині. Детальні особливості анкетування у вигляді програми соціологічного дослідження та самої анкети представлені в Додатках А і Б. Анкетування проводилося в період з 19 травня 2025 року по 22 травня 2025 року. Участь в опитування брали респонденти віком від 18 років. До анкетування було залучено 20 осіб.

3.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження

В дослідження взяло участь 12 жінок, та 8 чоловіків. Вже з отриманих результатів бачимо, переважаючий відсоток жінок, що підтверджує вище розглянуті дослідження. Щодо вікових особливостей, то здебільшого – 12 респондентів, це представники вікової категорії від 18 до 29 років. Як бачимо, значний відсоток молоді вимушений мігрувати, бо наразі з тих чи інших причин не бачить можливості проживати на території України. 4 респондентів це представники вікової категорії від 50 до 59 років, 2 респонденти – від 60-69років, і по 1 респонденту, відповідно інші вікові категорії.

Абсолютна більшість респондентів, є вимушеними мігрантами, таким чином, 13 опитаних покинули територію України починаючи з 24.02.2022 року. 4 респондентів стали мігрантами в період з 2014 до початку повномасштабної війни, Всі інші – 3 респондентів, стали мігрантами, ще до 2014 року, початку російсько-української війни.

На питання, щодо місця проживання респондента, до міграції, то 14 експертів зазначили, що це підконтрольні наразі території України. По 3 респондентів, зазначили інші варіанти відповідей – Донецька/Луганська області,

АР Крим: Тимчасово окуповані території починаючи з 24.02.2022 року. На основі отриманих результатів бачимо, що більшість опитаних мігрантів з тієї частини України, яка не є окупованою. Відповідно можемо зробити власний проміжний висновок, що безпековий фактор, є одним із основних, чому українці вимушені ставати мігрантами. Але не забуваємо і про поширенні останнім часом такого явища, як свідома міграція. Наразі, Україна, окрім безпекових викликів, потерпає і від економічного занепаду (інфляція, девальвація, відсутність робочих місць, тощо). Поєднання безпекових та економічних факторів, призводять до збільшення свідомого типу міграції в сучасних умовах життєдіяльності українців.

Щодо саме змістовного блоку, даного дослідження. Відповідаючи на питання «Які основні труднощі спіткали Вас під час міграції», то провідними проблемами стали саме: 10 респондентів – відсутність знання мови; 10 респондентів – низько-кваліфікована робота; 8 респондентів – відсутність житла; 4 респондентів – неможливість підтримувати відповідний рівень житла; 3 респондентів – стан здоров'я та інші проблеми; і лише для 1 респондента це проблеми безпекового характер. Вище розглянуті дослідження вже фіксували поширений характер проблеми відсутності знань іноземної мови, працевлаштування та забезпечення житла. Наше дослідження в черговий раз продемонстрували вагому роль даних труднощів серед українських мігрантів.

Існує певний погляд, що низка українців знаходячись в міграції стикаються зі складнощами отримання документів. Відповідно до отриманих результатів, на наявності даної проблеми зазначило, лише 7 респондентів. Відповідно до особливостей проблеми пов'язаною з документами то 4 експертів зазначили, що це тривалість процедури. Для 2 експертів це необхідність відновлення документів, 1 експерт стикнувся з некоректним відношенням до себе з боку посадових осіб. Як бачимо, провідною проблемою все ж таки є певні бюрократичні труднощі для отримання необхідних документів знаходячись в міграції. Фіксується також і прояв не поваги з боку тих хто має надавати відповідні послуги для українських мігрантів.

Враховуючи саме особливості труднощів, з якими стикаються українці в міграції, перейдемо до дослідження соціальних опор, які допомагають їх долати. Отже, відповідаючи на питання «Які соціальні опори Вам більше всього допомогли?» (була можливість обрати декілька варіантів відповідей), відповіді респондентів розподілилися наступним чином, для 12 експертів це – державні органи; 11 експертів зазначили, що це родичі та близькі; по 5 відповідей були отримані – громадський сектор та волонтери та 3 експертів зазначили на інші варіанти. Отже бачимо, що провідну роль серед соціальних опор складає саме державні органи влади та родичі/близькі. Таким чином, бачимо, що соціальна для опора для мігранта складається як і з формальної допомоги так і неформальної підтримка. Дві основні складові у вигляді формальної підтримки яку може надати державна влада приймаючої країни та неформальної комплексної підтримки в результаті складають основу соціальної опори мігранта, під час долання труднощів. Державна соціальна опора здебільшого представлена соціальним та економічним сегментами підтримки, а саме надання матеріальної допомоги, можливості працевлаштуватися, та надання тимчасового місця для проживання, сприяють вирішенню певних викликів з якими мігранти зустрічаються на своєму на шляху під час проживання в новій країні. Сімейна опора більше вказує на сегмент психологічної підтримки яка також потрібна в умовах міграції, через той же мовний бар'єр, відсутність друзів та знайомих. Таким чином можемо припустити що соціальна опора для мігрантів представлена в контексті соціально-фінансово-психологічної підтримки провідних інституцій – державних та сімейних.

Якщо розглядати більш детально блок соціальної опори з боку держави, відповідаючи на питання «Допомогу від яких фахівців отримували мігранти (була можливість надати декілька варіантів відповідей), респонденти зазначили наступним чином: 12 експертів отримували допомогу від соціальних служб; 10 експертів – від фахівців медичної сфери; 6 експертів – правозахисних органів; та по 2 експерти відзначили що отримували допомогу від психологічних та інших служб. Бачимо, що провідну роль відіграють соціальний сегмент державної

підтримки мігрантів. Отримані результати свідчать про вагомий характер соціального контексту потреб мігрантів під час подолання труднощів.

Для абсолютною більшості респондентів допомогу надавали саме фахівці які працюють в державному секторі, на відміну від 4 експертів як отримували допомогу від приватних фахівців. Це свідчить про те, що саме державна інституційна сфера закордоном є міцною, та виступає провідною гарантією соціального захисту та опори для українських мігрантів.

Вагому роль держави, підтверджують і відповіді на питання, щодо того, «Як Ви вважаєте, яка структура повинна надавати допомогу мігрантам в першу чергу?». Відповіді розподілилися наступним чином: 12 експертів зазначають, що це має буту держава; 6 експертів вважають, що це мають бути органи місцевого самоврядування; про вагому роль суспільства та інше – наголосило по 1 експерту.

Враховуючи вагому роль державних інституцій, в якості соціальної опори, нам було також цікаво дізнатися про те «Що можуть зробити державні інституції тої держави в якій Ви проживаєте для того щоб Ви більш відчували в ній соціальну опору?». Таким чином, 9 експерті наголошують на необхідності полегшення бюрократичних процедур; 5 експертів вважає, що є потреба в фінансуванні навчання та перекваліфікації мігрантів. 3 експертів зазначає на потребі збільшити субсидії: 2 експертів розглядають можливість збільшити штатні посади, і для 1 експерта це впровадження пільгового кредитування для започаткування бізнесу. Отримані вчергове підкреслюють на необхідності спрощення бюрократичних процедур, що вчергове вказує на те, що українці не звикли до тривалих процедур з боку держави, та потребують пришвидшення. Бо бюрократичні процедури в певній мірі виступають в якості перепони для соціальної адаптації мігрантів. Таким чином бачимо, дуальні особливості держави в якості соціальної опори. З одного боку держава надає комплексну соціальну допомогу українським мігрантам, сприяючи подолання труднощів, при цьому вимагає слідуванню особливостям законодавства, що вимагає ретельної перевірка у якості бюрократичних процедур.

Враховуючи демократичні режими тих країн, в яких наразі проживають респонденти даного дослідження, то вагому роль в тих державах відіграють і громадські інституції, які також можуть виступати в якості соціальної опори. Досліджуючи даний сегмент, ми запитали у респондентів « Що можуть зробити громадські інституції тої держави в якій Ви проживаєте для того щоб Ви більш відчували в ній соціальну опору». 8 експертів зазначили, на необхідності відкрито розглядати проблеми мігрантів в ЗМІ. 6 експертів акцентують увагу на потребі популяризації толерантного ставлення до мігрантів. 4 експертів акцентує на ідеї обговорення дискримінаційних практик; 2 експерті – інше.

Щодо ролі родини, близьких та друзів в якості соціальної опори. Експерти відзначили зазначили, що для 12 респондентів найкращою підтримкою з боку сім'ї та близьких буде моральна підтримка. По 3 експертів прагнуть того щоб близькі надавали їм поради, або були поруч. І для 2 експертів – щось інше.

На основі отриманих емпіричних результатів можемо зазначити що основними труднощами під час міграції стали мовний бар'єр, низькокваліфікована робота та відсутність житла. Це свідчить про критичні потреби у сфері інтеграції, підтримки працевлаштування та доступного житла для українських мігрантів. Хоча проблема з документами зафіксована лише у7 експертів, основними перешкодами тут є тривалість процедур, відновлення документів та бюрократичні складнощі, які уповільнюють процес адаптації. Соціальна опора мігрантів формується переважно з двох компонентів: формальна підтримка з боку державних інституцій та неформальна підтримка з боку родичів і близьких. Державні інституції відіграють ключову роль у забезпеченні соціальної опори, зокрема через роботу соціальних служб, медичних та правових фахівців. Проте водночас саме бюрократія визначена як головна перепона у доступі до цієї підтримки. Інститут родини також є провідним та потребує того, щоб вони були спроможні надавати моральну підтримку та за можливості заходились поруч. У підсумку, українські мігранти потребують не лише матеріальної допомоги, але й комплексної соціально-

психологічної підтримки, яка забезпечується завдяки співпраці між державними, місцевими та громадськими структурами.

3.3. Рекомендації щодо посилення соціальних опор для українських мігрантів

На основі отриманих теоретичних знань, та результатів емпіричного дослідження, маємо можливість надати відповідні рекомендації, щодо посилення ролі соціальних опор для українських мігрантів.

Оптимізацією ролі держави в якості ефективної соціальної опор для мігрантів в першу чергу має зацікавитися приймаюча країна. Відповідно до розглянутих труднощів, та потенціалу державних інститутів в якості соціальної опори, актуальною потребою буде спрощення бюрократичних процедур. Оптимальним для даної рекомендації, вважаємо буде сприяння скороченню терміну розгляду основних для мігрантів документ. Відповідно до усвідомлення даної проблеми як виклику, можливим кроком стане адаптація адміністративних процедур до потреб мігрантів. Враховуючи український досвід, та проблему з мовним питанням, доречним буде надання послуг в електронному форматі та залучення до україномовних консультантів або перекладачів у держустановах.

Щодо проблеми мовного бар’єру, то є потреба в посиленні мовної підтримки яка буде обумовлюватися організацією безкоштовних або пільгових курсів для вивчення мови в країні перебування мігранта. Окрім цього, корисною може бути ідея одо запровадження адаптаційних мовних програм для дорослого населення, які працюють або шукають роботу.

Наявність стабільного житла є умовою для стабільної адаптації мігранта проживання в новій країні, враховуючи дану потребу корисним буде розробка як з боку органів місцевого самоврядування, так і держави, спеціальних програм для забезпечення тимчасового житла для мігрантів. Окрім подібних програм, в нагоді може стати і впровадження і пільгових умов оренди для мігрантів на перших етапах інтеграції.

Щодо труднощів пов’язаних з професійною адаптацією, то в нагоді може стати фінансування курсів перекваліфікації та професійного навчання. Запровадження програм наставництва для допомоги з працевлаштуванням.

Зважаючи на той факт, що багато жінок виїздить з дітьми за кордон внаслідок військових дій, доречним буде і розвиток соціально-психологічних послуг. Так, наприклад сприяння забезпеченню присутності україномовних психологів, у великих міграційних громадах, буде в нагоді для вирішення психологічних викликів з якими зустрічаються в міграції.

Рекомендуємо також звернуту увагу на сім’ї з дітьми, бо вони вважаємо потребують особливої уваги, та більш ефективної соціальної опори. Наразі є потреба в сприянні інтеграції українських дітей у систему освіти без мовних та культурних бар’єрів.

Щодо особливостей розвитку громадського сектору в якості соціальної опори, то ефективним інструментом може стати підтримка ініціатив громадських організацій, волонтерів, українських діаспор. Залучення фінансової або ресурсної допомоги тим громадським організаціям які співпрацюють з українськими мігрантами.

В якості соціальної опори потенційно можна розглядати і інформаційний сектор. Враховуючи актуальні виклики та потреби мігрантів, інформаційний сектор в якості соціальної опори може сприяти поширення через ЗМІ та соцмережі, правової та практичної інформації , яка буде мати практичний сенс для мігрантів Також доречним буде і проведення інформаційних кампаній, метою яких буде боротьба з дискримінацією та популяризації толерантного ставлення до мігрантів.

Щодо особливості розвитку соціальної опори у вигляді сім’ї, друзів та близьких. Одним із таких кроків може стати формування культурних центрів, або громадських хабів, які будуть сприяти формуванню нового кола друзів, але вже в міграційних умовах. Багато мігрантів зустрічаються з психологічними викликами які пов’язані з відсутністю можливості знаходитися в колі сім’ї, тому в нагоді може стати реалізація спеціальних тренінгів із кризовими психологами,

які матимуть на меті збереження гармонійних стосунків з родиною в умовах міграції. Організація онлайн-сесії для підтримки сімей які тимчасово розділені. Нові виклики можуть негативно впливати на сімей відносини, відповідно до даного виклику, є потреба у сприянні підвищенню сімейної грамотності. Одним із таких інструментів можуть стати курси з міжкультурної адаптації для всієї родини. Змістовне наповнення таких курсів складатиме формуванню розуміння того я уникати конфліктів, зберігати довіру, підтримувати дітей у нових умовах. А також проведення сімейних воркшопів із побудови довірчих стосунків в новому середовищі.

Надані рекомендації, включають у себе зростання ролі провідних соціальних опор мігрантів, та мають меті створити стійкі, індивідуальні, комплексне та комфортні умови для вирішення тих труднощів з якими зустрічаються українці в міграції

ВИСНОВКИ

На засадах аналізу наукових досліджень які присвячені дослідженню соціальних опор можемо зазначити, що вид підтримки, який реалізується через соціальні зв'язки й відіграє ключову роль у процесі адаптації особистості до складних життєвих обставин. Поняття інтеграції трактується як включення індивіда до соціуму, а адаптація, розуміється як процес пристосування до нових соціальних умов, який охоплює як зовнішні зміни в оточенні людини, так і внутрішні трансформації. Тому сутність міграції полягає у тому, що це складне багатофакторне соціальне явище, що потребує ефективних механізмів підтримки та інтеграції

Актуальні дослідження засвідчують наявність значних викликів у процесах соціальної та психоемоційної адаптації українських мігрантів. Основними труднощами є мовний бар'єр, обмежені соціальні контакти, культурна відмінність та емоційне напруження, викликане розривом із рідним середовищем. Визначальним чинником інтеграції є ставлення приймаючого суспільства, а також наявність доступу до освіти, працевлаштування та можливостей соціальної активності. Незважаючи на наявність певного обсягу наукових праць, більшість із них лише побічно торкаються питання соціальних опор, не забезпечуючи комплексного розуміння їхньої ролі в подоланні життєвих труднощів.

Для вивчення проблем адаптації мігрантів було використано міждисциплінарний, структурно-функціональний та інституційний підходи, принцип об'єктивності, а також загальнонаукові методи аналізу й синтезу та залучення емпіричного методу соціологічного анкетування.

Міграція громадян України має багатокомпонентну природу, що визначається поєднанням політичних, військових, економічних, соціальних та екологічних чинників. Якщо до 2022 року переважала добровільна трудова міграція то після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році почала домінувати вимушена військова міграція. Тривала війна сприяє виникненню

феномену «свідомої міграції», коли значна частина громадян не планує повернення до України в короткостроковій перспективі.

Мігранти стикаються з трьома основними групами викликів — психологічними, соціальними та правовими. До психологічних належать: культурний шок, самотність, втрата ідентичності, депресія та стрес. Правові проблеми охоплюють: складні процедури легалізації, черги, бюрократичні бар'єри в отриманні соціальної допомоги та медичних послуг. Серед соціальних труднощів домінують: мовний бар'єр, фінансова нестабільність, проблеми з житлом, труднощі з адаптацією дітей, обмежена інформаційна підтримка. Успішна інтеграція можлива лише за умов комплексної міжсекторальної підтримки з боку держави, громадських організацій і приймаючих громад.

Соціальні опори є важливим адаптаційним ресурсом, особливо для вразливих груп, таких як мігранти. Вони сприяють зниженню стресу, формують відчуття належності та забезпечують емоційний баланс в умовах невизначеності. Виокремлюють такі соціальні опор як : індивідуальні, (родина, друзі); інституційні (школа, волонтери, онлайн-спільноти); функціональні типи: профілактичні, кризові, реабілітаційні, ситуативні, стійкі.

У межах дослідження було використано анкетне опитування для вивчення труднощів, із якими стикаються українські мігранти, та для виявлення особливостей соціальної підтримки. Анкета розроблена й поширена через Google Forms, опитування тривало з 19 по 22 травня 2025 року. У ньому взяли участь 20 респондентів віком від 18 років, які мешкають у Польщі, Німеччині та Словаччині. За результатами анкетування, основними труднощами респонденти назвали: 1) мовний бар'єр; 2) низькокваліфікована праця; 3)відсутність постійного житла. Соціальна опора формується на двох рівнях:
1) формальна підтримка від держави (соцслужби, медичні й юридичні інституції); 2)неформальна підтримка від родичів і друзів.

Основними рекомендаціями щодо посилення функціональних можливостей державних інституцій як інструменту подолання труднощів серед українських мігрантів стане : 1) дебюрократизація або її пом'якшення до

мігрантів; 2) залучення україномовних фахівців в державні структури; 3) розвиток та поширення житлових програм для мігрантів; 4) особлива увага до сімей з дітьми; 5) фінансування курсів перекваліфікації та професійного навчання. Щодо розвитку інституту сім'ї, та ролі близьких та друзів в житті мігрантів, то рекомендуємо: 1) створення та розвиток українських клубів для об'єднання мігрантів; 2) сприяння підтримки стабільних відносин в середині сім'ї завдяки психологічні підтримці; 3) проведення сімейних воркшопів із побудови довірчих стосунків в новому середовищі та ін.

На основі отриманих результатів дослідження можемо зазначити, що запропоновані гіпотези набули свого підтвердження. Так, саме соціальні опори, завдяки своїм функціональним особливостям позитивно впливають на здатність українських мігрантів адаптуватися до нових соціальних умов. Емпіричне дослідження у вигляді анкетування продемонструвало нам, що провідними соціальними опорами для українських мігрантів виступають державні інституції та сім'я.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого - 24 березня 2022). URL: https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznya-2022/ (дата звернення: 08.02.2025).

2. Вонс Р. З якими проблемами зіштовхуються українські біженці за кордоном: результати опитування. URL: https://glavcom.ua/country/society/z-jakimi-problemami-zishtovkhujutsja-ukrajinski-bizhentsi-za-kordonom-rezultati-opituvannja-964598.html (дата звернення: 10.02.2025).

3. Дослідження становища вимушених мігрантів з України за кордоном і їхніх планів щодо повернення в Україну. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/lab-migrant-work-3.pdf (дата звернення: 07.02.2025).

4. Єфімова А. Моделі соціально-психологічної адаптації українців до вимушеної міграції. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745092/1/2024-05-17%20-%20Conference%20Article.pdf (дата звернення: 07.02.2025).

5. Зануда А. Втеча від війни чи свідомий виїзд. Як змінилася міграція з України і якими будуть її наслідки. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c93px84133jo (дата звернення: 08.03.2025).

6. З якими проблемами українці за кордоном стикаються найчастіше? URL: https://visitukraine.today/uk/blog/2954/what-problems-do-ukrainians-abroad-face-most-often?srsltid=AfmBOopC7rdQ6I02ojIPrCeUqZjabbwyFHDkrH9-4fNnOUFb1_vrzie_#pereklad-dokumentiv-ta-apostil (дата звернення: 10.03.2025).

7. Карташов О. 5 психологічних проблем, з якими можна зіткнутися при еміграції. URL: https://aboutu.live/blog/5-psihologchnih-problem-z-yakimi-mozhna-ztknutisya-pri-emgrac (дата звернення: 10.03.2025).

8. Кравцов С.О. Теоретичне бачення соціальної адаптації: стан, погляди, підходи. *Український соціум*. 2008. №3 (26). С.83-96.

9. Курс адміністративного права України: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 872 с.

10. Литвинчук О.В., Юрківський О.Й. Міграційні процеси в Україні: загрози в умовах російсько-української війни. *Економіка управління та адміністрування.* 2023. №.2 (104) С.71-78.

11. Лібанова Е.М. «Воєнна міграція» з України: проблеми та перспективи розвитку. *Український географічний журнал*. 2024. №4(128). С.3-11.

12. Мосьондз М. В. Практики соціальної інтеграції сучасної молоді в українському суспільстві : монографія / М. В. Мосьондз ; М-во освіти і науки України ; Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ, 2014. 140 с.

13. Настрої та оцінки українських біженців (липень-серпень 2022р.) URL: https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/nastroi-ta-otsinky-ukrainskykh-bizhentsiv-lypen-serpen-2022r (дата звернення: 22.03.2025).

14. Опитування українських біженців у Німеччині, Польщі та Чехії: задоволеність життям закордоном, повернення в Україну, інтерес до ситуації в Україні. URL: https://kiis.com.ua/?lang=uas&cat=reports&id=1408&page=1 (дата звернення: 22.03.2025).

15. Посмітна В.В. Поняття та види мігрантів за національним законодавством України *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. №2. С. 661-664.

16. Процик І. С., Михалик М. В. Причини та особливості міграції українців. *Вісник національного університету «Львівська політехніка».* 2018.№899: С. 110-118.

17. Семигіна Т.В., Гусак Н.Є., Трухан С.О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *Український соціум.* 2015. № 2. С. 65-72.

18. Слободьян О. Українські біженці в ЄС – між війною та інтеграцією. URL: https://sdplatform.org.ua/blogs/ukrefugee (дата звернення: 10.04.2025).

19. Соболевська М. О. Ґенеза та розвиток поняття «соціальна інтеграція» в соціологічній теорії: від класики до сучасності. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки.* 2015. № 3(1). С. 13-19.

20. Супруновський А.І. Вимушена міграція українських громадян в умовах російського вторгнення в Україну. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. №7. С.475-478.

21. Фурик Б.Б. Міграція як ефект агресії Росії проти Ккраїни: розуміння наслідків. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету.* 2024. №. 83 .Ч.2 С. 358-365.

22. Шелюк В. Соціальна міграція: етапи, функції, типи. *Перспективи.* 2001. № 3 (15). С. 45-50.

23. Шершньова О. Експертне опитування в системі прийняття рішень у галузі регіонального управління туризмом. *Ефективність державного управління.* 2008. №14-15. С.349-356.

24. Шостак І. В. Анкетування: методичні рекомендації щодо організації та проведення соціологічного дослідження. Острог, 2021. 40 с.

25. Щудло С. А., Волович В. І. Адаптація соціальна . Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Адаптація соціальна (дата звернення: 07.05.2025).

26. Acoba E.F. Social support and mental health: the mediating role of perceived stress. *Frontiers in Psychology.* 2024. Vol. 15. Article 1330720. URL: https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2024.1330720/full (дата звернення: 10.05.2025).

27. Cutrona C.E., Suhr J.A. Types of social support and specific stress: Toward a theory of optimal matching. *Advances in personal relationships.* 1992. Vol. 3. P. 151–174.

28. Fóti K. Social impact of migration: Addressing the challenges of receiving and integrating Ukrainian refugees. URL: https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2024/social-impact-migration-addressing-challenges-receiving-and-integrating-ukrainian?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 10.05.2025).

29. House J. Social Support and Social Structure. *Sociological Forum*. Volume 2 Number 1. Pp.135-146.

30. Nan Lin and Social Support, June 16, 2019. URL: https://cdn.vanderbilt.edu/vu-my/wp-content/uploads/sites/165/2020/06/14110452/Social-support-1221-2019.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 06.04.2025).

31. Scott E. The Different Types of Social Support. URL: https://www.verywellmind.com/types-of-social-support-3144960 (дата звернення: 10.04.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Програма соціологічного дослідження

на тему:

«Соціальні опори подолання труднощів українськими мігрантами»

І. Методологічна частина

1.1. Актуальність теми.

Сучасна Україна тривалий продовжує зустрічається з різного роду викликами, економічними, політичними соціальним, особливо ситуація загострилась під час російсько-української війни, яка розпочалась ще у 2014 році з окупації частини Донецької та Луганської областей та створенням на цих територіях фейкових республік. Як наслідок, особливого поширення набула тема міграції, як зовнішньої так і внутрішньої Міграційні процеси в Україні, набули свого поширення ще в мирні часи, та здебільшого була пов'язана з пошуком кращих умов життя для самореалізації, кращої роботи. З початком повномасштабної війни в лютому 2022 року, поширеною стала вимушена міграція, яка була наслідком втечі від війни, окупації, фізичного знищення з боку загарбницьких військ.

Мігранти, особливо вимушені, внаслідок свого переміщення стикаються з низкою проблем соціально-економічних, соціально-побутових та інших проблем.

Перед мігрантами стоїть основне завдання – адаптуватися до нових умов життя. Але для того щоб пройти процес адаптації, необхідно пройти складний шлях труднощів та викликів. Мігранти, вимушені починати життя з чистого аркушу. Мігранти зустрічаються з низкою викликів, соціального, психологічного, культурного, правового та ін. походження. Додатковим навантаженням для зовнішніх мігрантів є також відсутність знання мови тієї держави в яку він вимушено мігрував, як наслідок виникають і комунікаційні труднощі серед

мігрантів. В контексті даних викликів значно актуалізується роль соціальних опор які сприяють вирішенню тих труднощів, з якими зустрічаються мігранти.

1.2. Обґрунтування проблемної ситуації.

Полягає у тому, що люди, які буди вимушені з тих чи інших причин мігрувати зазвичай наражаються на підвищену небезпеку з боку різних життєвих обставин. У мігрантів, може погіршуватися фізичне і психічне здоров'я. Проблеми з житлом та ефективною комунікацією. Переважна більшість мігрантів це жінки і діти (чоловіки або на фронті, або залишилися вдома оберігати майно)

1.3. Об'єкт дослідження.

Українські мігранти які проживають закордоном.

1.4. Предмет дослідження.

Соціальні опори мігрантів

1.5. Мета дослідження.

Виявити специфіку соціальних опор під час вирішення життєвих труднощів з якими вони зустрічаються в міграції.

1.6. Завдання дослідження.

1. Виявити проблеми, з якими стикаються мігранти.

2. Виявити основні соціальні опори, які допомагають долати труднощі.

3. З'ясувати бачення мігрантів щодо того, які соціальні опори є більш ефективними

1.7. Логічний аналіз основних понять.

Соціальна опора – це зовнішні ресурси, джерела підтримки та взаємодії, які допомагають людині долати труднощі, адаптуватися до нових умов і зберігати психологічну рівновагу;

Мігранти – це люди, які залишають своє постійне місце проживання з різних причин: економічних (пошук роботи); політичних (війна, переслідування); екологічних (стихійні лиха); освітніх (навчання).

1.8. Гіпотези дослідження.

1. Соціальні опори позитивно впливають на здатність українських мігрантів адаптуватися до нових соціальних умов.

2. Відсутність соціальної опори серед українських мігрантів підвищує ризик соціальної ізоляції та психологічних труднощів.

1.9. Операціоналізація

І. Соціально-демографічні характеристики

1. Стать.

чоловіча
жіноча

2. Вік:

18-29
30-39
40-49
50-59
60-69
70+

3. Рік коли виїхали жити закордон:

До 2014
2014-2021
2022-2025

4. Місце проживання до міграції:

Донецька /Луганська область/ АР Крим
ТОТ починаючи з 24.02.2022 року
Підконтрольні території України

ІІ. Проблеми мігрантів

5. Найголовніші труднощі в житті мігрантів:

Відсутність знання мови
Низько кваліфікована робота
Відсутність житла
Неможливість підтримувати відповідний рівень життя
Питання, пов’язані з безпекою
Стан здоров’я
Ваш варіант

6. Складнощі з отриманням необхідних документів в міграції :

так
ні

Якщо на попереднє питання ви обрали відповідь «так», то просимо вас перейти до питання 7:

7. Тип проблеми:

Необхідність відновлення документів
Тривалість процедури
Некоректне відношення до себе з боку посадових осіб
Ваш варіант

ІІІ. Труднощі та опора мігрантів

8. Які соціальні опори Вам більше всього допомогли:

До державних органів
До громадських організацій
До волонтерів
До родичів
Ваш варіант

9. Допомогу від яких фахівців отримували:

Від фахівців медичної сфери
Від правозахисних органів
Від соціальних служб
Від психологічних служб
Ваш варіант

10. Який вид допомоги визначили як найбільш корисний:

Юридична
Медична
Соціальна
Психологічна
Ваш варіант

11. До яких фахівців звертались:

До тих, які працюють в державних службах/установах
До приватних
Ваш варіант

12. Який вид інституціональної соціальної опори маж надавати допомогу мігрантам у першу чергу:

Держава
Органи місцевого самоврядування
Громадські організації
Суспільство
Громади
Волонтери
Ваш варіант

13. Що можуть зробити державні інституції тої держави в якій Ви проживаєте для того щоб Ви більш відчували в ній соціальну опору:

Збільшити субсидії
Полегшити бюрократичні процеси
Запровадити додаткові штатні посади

Впровадити пільгове кредитування для започаткування бізнесу
Фінансувати навчання та перекваліфікацію ВПО
Ваш варіант

14. Що можуть зробити громадські інституції тої держави в якій Ви проживаєте для того щоб Ви більш відчували в ній соціальну опору:

Відкрито розглядати проблеми мігрантів у ЗМІ
Обговорювати дискримінаційні практики
Популяризувати толерантне ставлення
Ваш варіант

15. Що можуть зробити представники вашої родини, та друзі (знайомі) для того щоб Ви більш відчували в ній соціальну опору:

Перебувати поруч з Вами
Допомагати фінансово
Надавати поради
Підтримувати морально
Ваш варіант

ІІ. Методична частина

2.1. Обґрунтування методу дослідження.

У прикладній частині роботи буде використане опитування у формі інтернет-анкетування за допомогою гугл-форми.

Об’єктом дослідження виступають українські мігранти які виїхали закордон.

2.2. Визначення обстежуваної сукупності та розрахунок її обсягу.

Обсяг вибіркової сукупності складає 20 осіб.

Додаток Б

АНКЕТА

Шановний респонденте! Я, студентка 4 курсу факультету соціології та управління, проводжу соціологічне дослідження в межах написання дипломної роботи за темою «Соціальні опори подолання труднощів українськими мігрантами».

Прошу Вас відповісти на питання анкети, обравши варіант, який найбільше відображає вашу позицію та досвід щодо запропонованих питань.

Всі результати дослідження є конфіденційними та будуть використані лише в узагальненому вигляді.

1. Ваша стать:
    1. чоловіча
    2. жіноча
2. Ваш вік:
    1. 18-29
    2. 30-39
    3. 40-49
    4. 50-59
    5. 60-69
    6. 70+
3. Коли Ви виїхали жити закордон:
    1. До 2014
    2. 2014-2021
    3. 2022-2025
4. Ваше місце проживання до міграції:
    1. Донецька /Луганська область/ АР Крим (2014-2021)
    2. ТОТ починаючи з 24.02.2022 року
    3. Підконтрольні території України
5. Які основні труднощі спіткали Вас під час міграції:
    1. Відсутність знання мови
    2. Низько кваліфікована робота
    3. Відсутність житла
    4. Неможливість підтримувати відповідний рівень життя
    5. Питання, пов’язані з безпекою
    6. Стан здоров’я
    7. Ваш варіант

6. Чи були у Вас складнощі з отриманням необхідних документів в міграції :

1. так
2. ні

Якщо на попереднє питання ви обрали відповідь «так», то просимо вас перейти до питання 7:

7. Тип проблеми:

1. Необхідність відновлення документів
2. Тривалість процедури
3. Некоректне відношення до себе з боку посадових осіб
4. Ваш варіант

8. Які соціальні опори Вам більше всього допомогли:

1. державні органи
2. громадський сектор
3. волонтери
4. родичі

Ваш варіант

9. Допомогу від яких фахівців отримували:

1. Від фахівців медичної сфери
2. Від правозахисних органів
3. Від соціальних служб
4. Від психологічних служб
5. Ваш варіант

10. Який вид допомоги визначили як найбільш корисний:

1. Юридична
2. Медична
3. Соціальна
4. Психологічна
5. Ваш варіант

11. До яких фахівців звертались:

1. До тих, які працюють в державних службах/установах
2. До приватних
3. Ваш варіант

12. Як Ви вважаєте, яка структура повинна надавати допомогу мігрантам в першу чергу?

1. Держава

2. Органи місцевого самоврядування
3. Громадські організації
4. Суспільство
5. Волонтери
6. Ваш варіант

13. Що можуть зробити державні інституції тої держави в якій Ви проживаєте для того щоб Ви більш відчували в ній соціальну опору:

1. Збільшити субсидії
2. Полегшити бюрократичні процеси
3. Запровадити додаткові штатні посади
4. Впровадити пільгове кредитування для започаткування бізнесу
5. Фінансувати навчання та перекваліфікацію мігрантів
6. Ваш варіант

14. Що можуть зробити громадські інституції тої держави в якій Ви проживаєте для того щоб Ви більш відчували в ній соціальну опору:

1. Відкрито розглядати проблеми мігрантів у ЗМІ
2. Обговорювати дискримінаційні практики
3. Популяризувати толерантне ставлення
4. Ваш варіант

15. Що можуть зробити представники вашої родини, та друзі (знайомі) для того щоб Ви більш відчували в ній соціальну опору:

1. Перебувати поруч з Вами
2. Допомагати фінансово
3. Надавати поради
4. Підтримувати морально
5. Ваш варіант

Дякуємо за участь!

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Горбатенко Сюзанна Іванівна, студентка IV курсу бакалаврату, заочної форми навчання, факультету соціології та управління, спеціальності 054 «Соціологія», освітньої програми «Соціологія», адреса електронної пошти asmodeevna03@gmail.com:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальні опори подолання труднощів українськими мігрантами » відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/на;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

26.05.2025 С.І. Горбатенко

Науковий керівник,
к. соц. н., доцент кафедри соціології О.В. Бондаренко
26.05.2025